

[Church to the state: the mission of testimony and reminder]. – URL: <http://reflections.e-aaa.info/article/view/78827>. (Accessed 15.11.2017)

31. Yatsyshyn U. Rol tserkvy i dukhovenstva u vyborchomu protsesi Ukrainy [The role of the Church and clergy in the electoral process of Ukraine] // Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska natsionalna ideia: relihiia ta perspektyva rozvytku»; red.-uporiad. Ya. Turchyn. – Lviv: Lvivska Politekhnyka, 2011. – S. 128–133.

Тацион Р. І., старший науковий співробітник Центру дослідження релігії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна), E-mail: radyslav.tatsiun@uets.net

Відповідальність християн за суспільство згідно з Апостолом Петром в контексті світогляду українських протестантів.

Анотація. У статті доводиться, що уривок 1 Пет. 2: 11-17 не передбачає певної моделі церковно-державних відносин, іншими словами, не є догматичним. Фокус, скоріше, був зроблений на принципових цінностях в процесі формування взаємин між двома інститутами. Це кидає виклик, з одного боку, тим протестантам, які спокушаються вбачати в уривках підставу для побудови чіткої моделі відносин. З іншого боку, уривки демонструють неминучість співіснування і взаємодії церкви і державної влади, що кидає виклик частині протестантських церков, яка як і раніше розглядає свої відносини з державними інститутами в ключі дистанціювання. Співпраця держави і церкви бажано і можливо тільки при збереженні автономії кожного з цих суспільних інститутів.

Ключові слова: церковно-державні відносини, сучасне богослов'я, протестантизм, біблістика, соціальна доктрина.

Tatsiun R. I., senior researcher, Centre for the study of religion National pedagogical University named after M. P. Dragomanov (Kyiv, Ukraine), E-mail: radyslav.tatsiun@uets.net

The responsibility of Christians for society in accordance with the Apostol Peter in the context of the world view of Ukrainian Protestants.

Abstract. The article proves that the excerpt 1 Pet. 2: 11-17 do not imply a specific model of church-state relations, in other words, they are not dogmatic. The focus, rather, was made on the fundamental values in the process of forming the relationship between the two institutions. This challenges, on the one hand, those Protestants who are tempted to see in the passages the basis for building a clear model of relations. On the other hand, the passages demonstrate the inevitability of the coexistence and interaction of the church and state authorities, which defies part of the Protestant churches, which continues to regard its relations with state institutions as a distancing key. Cooperation between the state and the church is desirable and possible only with the preservation of the autonomy of each of these public institutions.

Keywords: church-state relations, modern theology, Protestantism, biblical studies, social doctrine.

УДК 17.026.2+17.036+172.12

Маслікова І. І.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри етики, естетики та культурології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

ІДЕЯ СПІЛЬНОГО БЛАГА В ДЕОНТОЛОГІЧНОМУ ЛІБЕРАЛІЗМІ

Анотація. В статті висвітлюється проблематика спільного блага в етико-політичній теорії деонтологічного лібералізму. Крізь призму сучасних дискусій між представниками деонтологічного лібералізму та комунітаристського лібералізму демонструється важливість ідеї спільного блага для розбудови добре впорядкованого та справедливого суспільства, в якому громадяни мали б можливості для саморозвитку та самореалізації, свободи вибору та досягнення цілей на тлі різноманітних можливостей та рівного доступу до посад. Таким чином зрозуміле спільне благо призване забезпечити не лише уподобання громадян, але й бути основою гідності та самоповаги особистості в приватному

житті та в процесі реалізації спільних цілей.

Ключові слова: *ідея блага, спільне благо, права людини, деонтологічний лібералізм, комунітаристський лібералізм, соціальна етика*

Постановка проблеми. Нормативні ідеї сучасної політики відображають широкий і досить відомий спектр цілей та ідеалів політичного життя: ідеї демократії, заснованої на волі народу або його обраних представників; ідеї прав людини і вимоги їх поважати та реалізовувати; економічні ідеї, що пов'язують кращий устрій суспільства з ринковим механізмом, який максимально забезпечує задоволення уподобань громадян; ідеї добробуту, справедливості та рівності [7, с. 32]. При цьому основна частина теорій лібералізму розглядає суспільство як сукупність атомізованих індивідуалістів, що мають власне уявлення про правильне, гідне та блага життя, а також плани його здійснення, які не зобов'язані підтримуватися суспільством [13, с. 225–226]. І наслідком відстоювання цінності плюралізму поглядів про добре життя є політика нейтралізму держави, в якій держава не може нав'язувати концепції доброго життя своїм громадянам. Головним завданням держави є формування таких правил, які давали б можливість громадянам обирати самостійно той спосіб життя, який вони самі для себе визначають як правильний і добрий. Відповідно, сфера публічного і політичного повинна регламентуватися системою прав, сфера приватного – уявленнями про благо. Таким чином, лібералізм робить акцент на обґрунтуванні системи прав, а плюралізм є саме тією цінністю, яка визначає правові установки щодо блага [6, с. 116].

Однак таке бачення завдань держави породжує цілу низку питань: чи можна кардинально розрізнити право та благо? Чи повинна нейтральність держави бути процедурною або все-таки повинна включати в себе забезпечення якогось блага, яке може бути описане певною концепцією благаго життя? Чи є плюралізм сутнісною, внутрішньою цінністю і відповідно благом або ж тільки ознакою нездатності визначити справжні цінності та благо? Чи є рівність різноманітних концепцій доброго життя підставою толерантності або ж толерантність є реакцією здорового глузду на політику патерналізму? [6, с. 116]

Пошук відповідей на ці питання призводить до розуміння того, що сучасний лібералізм як етична теорія політики не зводиться виключно до формули «деонтологічного лібералізму», згідно з яким «суспільство, що складається з множини індивідів, кожен з яких має свої власні цілі, інтереси та уявлення про благо, є найкраще облаштованим тоді, коли воно підпорядковується принципам, які самі по собі не передбачають жодного конкретного уявлення про благо; переважним виправданням цих регулятивних принципів слугує не те, що вони максимізують суспільний добробут або якое інакше сприяють благу, а те, що вони узгоджуються з поняттям права – моральною категорією, що не залежить від блага і має пріоритет над нею» [11, с. 191]. Звернення до сучасних дискусій між представниками різних напрямків лібералізму (Берлін І., Зелцнік Ф., Кекес Дж., Петтіт Ф., Ролз Дж., Сендел М., Тейлор Ч.) дозволяє побачити потребу в уточненні ідеї блага, якою оперує соціальна та політична філософія. На протипагу консеквенціалістської ідеї блага як мети життя, що знаходить своє змістовне втілення у максимізації благополуччя та добробуту, політичний лібералізм, що зростає на ґрунті деонтологічної етики і обґрунтовує основні права і свободи громадян, вибудовуючи їх в певному порядку пріоритетності, пов'язує благо з різними ідеями – ідеєю розумності, свободи, рівності, єдності цілей і плюралізму цінностей, чесноти, добре організованого суспільства та доброго життя. Більш того, самі норми права можуть вважатися надзвичайно важливим спільним благом [13, с. 236]. Таким чином, не зважаючи на те, що деонтологічна етика є етикою принципів та обов'язків, вона аж ніяк не ігнорує проблематику блага. Це може бути свідченням як теоретичної задачі вибудовування концепції блага, так і практичної можливості використання даного концепту для обґрунтування необхідності формування або згортання політики патерналізму,

орієнтованої на державну підтримку того чи іншого способу життя, сутність якого базується на певній концепції блага.

Метою даної статті є критичне висвітлення проблематики спільного блага в сучасному деонтологічному лібералізмі як етичній теорії сучасної політики.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, теоретичну підставу «деонтологічного» лібералізму заклав І. Кант, який обґрунтовував громадянський правовий стан як такий, що базується на ідеях свободи, рівності та самостійності громадян, у своїх відносинах незалежних від цілей людського існування (щастя) і засобів його досягнення [5, с. 78–86]. Відповідно кращим буде таке облаштування суспільства, коли воно підпорядковується принципам, змістовно не пов'язаними з ідеєю блага, і саме через це воно здатне забезпечити повагу до людини і створити можливості ставлення до людини як мети, а не засобу та об'єкту. Відповідно на цій підставі розвиваються ті сучасні теорії етики лібералізму, які не беруть до уваги теорії особистості, мотивації, способів життя [11, с. 201–202].

Права людини позначають межу, порушення якої є морально неприпустимим, та також мінімальні вимоги людського благополуччя. Якщо виходити з розуміння того, що права за своєю суттю є зворотною стороною свободи, то в аспекті зв'язку блага і права, є важливим розрізнення позитивних та негативних свобод, і відповідно позитивних та негативних прав. Виходячи з формулювання негативної свободи, заданої одним із засновників сучасного лібералізму Ісаєю Берліном через твердження, що «я вважаюся на стільки вільним, наскільки жодна людина або група людей не втручається в мою діяльність. Політична свобода в цьому розумінні є лише простором, в межах яких людина може діяти без перешкод з боку інших людей» [2, с. 548], очевидно, що має існувати мінімальний простір свободи людини і саме негативні права окреслюють межі невтручання в людське життя. При цьому способи обґрунтування такого невтручання можуть бути різними, концептуально пов'язаними з ідеями природного закону, природних прав (Дж. Локк), користі (Дж. Ст. Мілль), категоричного імперативу (І. Кант), суспільного договору (Т. Гоббс), але в кінцевому підсумку всі вони призводять до фіксації формальності, універсальності та безумовності негативних прав і вимог захищати людину від примусу та насильства.

Позитивні права, що випливають з позитивної свободи і виникають із «бажання особистості бути господарем самому собі» [2, с. 555], усвідомлювати себе як активного, мислячого, відповідального за свій вибір суб'єкта, є конкретними позитивними вимогами забезпечити умови для саморозвитку людини. І в такому сенсі позитивні права змістовно є благами. Таким чином, сучасний лібералізм не тільки не виносить за дужки своєї аргументації проблему блага, навпаки, стверджується певний набір об'єктивних цінностей-благ. Так, Ісайя Берлін ще в 1958 році у своєму есе «Прагнення до ідеалу» писав: «Наші цінності, стикаються вони чи ні, ми поділяємо з більшою частиною людства і з більшою частиною його записаної історії. Існує якщо не універсальний набір цінностей, то їх необхідний мінімум, без якого суспільства навряд можуть жити. Мало хто сьогодні стане захищати рабство або ритуальні вбивства, або нацистські газові камери, або тортури заради задоволення, вигоди, навіть політичного блага, або обов'язок дітей доносити на батьків (чого вимагали і французька, і російська революції), або безглузді вбивства. Компроміси в цих справах не виправдовуються» [1, с. 25–26]. В різні часи і в різних суспільствах завжди існувала згода щодо добра, зла, правильного та неправильного.

Головна ж проблема, з точки зору І. Берліна, полягає у тому, що соціальний світ не може у всій повноті реалізувати весь набір благ, коли «ані в принципі, ані на практиці не можна мати все; якщо людська діяльність залежить від різних і несумісних актів вибору; якщо все це так - то, як колись запитували Чернишевський і Ленін: «Що робити»? Як можемо ми вибирати? Чим можемо ми жертвувати, і заради чого?» У мене немає простої відповіді» [1, с. 24].

У ситуації, коли діючі соціальні інститути не здатні створити достатнього простору для реалізації всіх благ, постають неминучими конфлікти між цінностями та способом життя, загальними принципами та людськими потребами. Справжня свобода може вступати в протиріччя зі справжньою рівністю або справедливістю, громадський порядок з безпекою, ефективність з щастям та ін. [14]. Берлін у своїх різних творах постійно повторює, що з природи конфлікту благ (помилки і межа раціонального осмислення благ, спрощення, ілюзорність пріоритетності певного блага щодо інших) впливає неможливість знайти будь-яку незаперечну схему їх узгодження [16, с. xviii]. І ці конфлікти змушують людину до свободи свого власного вибору, який маркує індивіда як морального суб'єкта. Тим самим плюралізм цінностей пов'язується із захистом лібералізму, що підтримує певні форми життя.

Ситуація вибору є безумовно складною, оскільки реальне життя не є ідеальним та далеким від моделей правильного та гідного життя, конфлікти можуть змушувати до вибору трагічних втрат, а індивід, що обирає, може зробити помилку. Хоча така трагічність індивідуального вибору відкриває шлях для патерналізму, Берлін відстоює необхідність збереження певного мінімуму свобод індивіда як найважливіший політичний пріоритет. Він наголошував на небезпеці патерналізму, коли в спробах провести реформи або домогтися поліпшення, держава обмежує можливості, тим самим надихаючи громадян на ненависть і опір.

Необхідність концепту блага в рамках деонтологічної теорії найбільш докладно роз'яснив Джон Ролз. У «Теорії справедливості» американський філософ відштовхується від пріоритетності права по відношенню до блага, виходячи з того, що речі, цілі, цінності, якості, почуття, дії набувають статусу блага тільки тоді, коли «входять в образ життя, узгоджується з уже наявними принципами правильності» [8, с. 349], але при цьому сам же зауважує, що в процедурі обґрунтування і прийняття цих принципів правильності є необхідним певне уявлення про благо [8, с. 350]. Пріоритетність правильності полягає в тому, що благо може бути реалізованим у межах встановлених прав і свобод.

Політичний лібералізм приймає телеологічну ідею блага як розумності, яка виявляється в «пошуках і знаходженні засобів та шляхів до заданих або самостійно поставлених цілей» [10, с. 75], оскільки її ігнорування позбавило б змісту ідей лібералізму, що загрожувало б їх практичною неспроможністю. Очевидно, що будь-який індивід протягом свого життя прагне того, що вважає благом, будує свої раціональні життєві плани на основі розумних очікувань з урахуванням майбутніх потреб. Це дає підставу Ролзу стверджувати, що будь-яка політична доктрина повинна спиратися на різноманітні ідеї блага, «повинна включати в себе людське життя і здійснення основних потреб і прагнень як блага і підтримувати розумність як основний принцип політичної та соціальної організації» [15, с. 254]. Таким чином зрозуміла ідея блага як розумності в теорії справедливості Ролз утворює теоретичну конструкцію, названу ним «тонкою теорією блага» (the thin theory of the good) [8, с. 350], за допомогою якої фіксується список первинних благ і пояснюється раціональність мотивації учасників в процесі обґрунтування принципів справедливої організації суспільства, покликаної гарантувати цей набір благ.

Отже, з ідеї блага як розумності витікає ідея первинних благ, яка змістовно являє собою набір тих благ, які потребує громадянин вільного суспільства. У такому сенсі ідея первинних благ в певній мірі є ідеєю спільної блага, оскільки первинні блага виражають потреби всіх членів суспільства. Таке вільне, добре організоване суспільство базується не тільки на взаєморозумінні щодо різноманітних моральних вимог (обов'язків, правил, принципів, норм), але й на усвідомленні певного набору правомірних вимог самих громадян до держави щодо сприяння з його боку благополуччю всіх громадян. Головна проблема у визначенні набору таких благ полягає в тому, що способи життя громадян у вільному суспільстві можуть бути такими

різноманітними, що жодний з них не може бути прийнятим в якості нормативного з відповідною обов'язковою підтримкою з боку державних інститутів. І якщо держава через посередництво своїх інститутів буде просувати певний спосіб доброго життя, її політика буде явно патерналістською, що буде підривати свободи своїх громадян.

Однак, будучи вільними та рівноправними, громадяни добре організованого суспільства повинні вимагати певний набір первинних благ, що вбирає в себе такі однакові інституційні характеристики як основні права та свободи, сприятливі можливості та певні універсальні засоби [8, с. 68]. Таким чином, ролзівська ідея первинних благ ґрунтується не на повному наборі кінцевих цілей існування, а на частковій схожості уявлень про цілі та пріоритети їхнього життя, що знаходить свій вираз у п'яти аспектах. По-перше, це основні права та свободи; по-друге, свобода пересування та вільного вибору роду занять на тлі різноманітних можливостей; по-третє, повноваження та привілеї посад та відповідальних позицій у політичних та економічних інститутах; по-четверте, дохід і матеріальні цінності; по-п'яте, соціальні основи самоповаги особистості [15, с. 257].

Незважаючи на спробу Ролза змістовно наповнити поняття блага, його ідея блага залишається досить формальною. Чітко розуміючи, що конкретним змістом можна наповнити ідею первинних благ тільки об'єктивними та доступними для точної фіксації характеристиками соціальної життя, Ролз до соціально первинних додає ще такі природні первинні блага як здоров'я, енергія, інтелект, уява [8, с. 68], дозвілля та відсутність фізичного болю [15, с. 257], допускаючи, що список цих благ може бути розширеним. Розвиток ідеї первинних благ у знаходить своє продовження у плюралістичних теоріях консеквенціалістсько-орієнтованого лібералізму, зокрема в «теоріях об'єктивних списків» А. Сен і М. Нуссбаум [9, с. 194–203], що є свідченням взаємовпливу сучасних теорій.

Розширення змісту благ, які всіма громадянами сприймаються як ціннісно значимі та важливі, дає розуміння цілей і прагнень індивідів і соціальних груп, але тим не менше це не означає, що добре організоване суспільство буде гарантувати своїм громадянам повне задоволення всіх цих благ, оскільки з деонтологічної точки зору жоден з таких списків не буде мати абсолютної цінності в умовах плюралізму цінностей. Відповідно в деонтологічній перспективі зовсім не важливо, чи досягнуть успіху індивіди в реалізації своїх життєвих планів (це питання прагнуть вирішити консеквенціалісти), з цієї ж причини не розглядається внутрішня цінність цих життєвих планів (на відміну від перфекціоністські орієнтованої етики чесноти).

Крім цього виникає проблема моральної виправданості всіх видів життєвих планів з точки зору нейтральності процедури їхнього обґрунтування, яка виключала б ціннісні маніпуляції і конфлікти благ, та нейтральності держави щодо вибору громадянами цілей свого життя. Таким чином, суперечки про необхідність нейтральності актуалізують ідею блага як морально допустимого блага. З точки зору Дж. Ролза, уникнути процедурних конфліктів можна, якщо процедуру обґрунтування вибудувати неупереджено і послідовно в застосуванні загальних принципів до схожих ситуацій [15, с. 261]. Нейтральність мети бачиться в обов'язку держави встановлювати рівні можливостей для громадян дбати лише про свої різноманітні цілі, не втручатися у вибір способу життя своїх громадян і не підтримувати будь-яку доктрину, що обґрунтовує ті чи інші життєві цілі, тим самим сприяючи просуванню інтересів її прибічників. Але навіть якщо держава займає позицію процедурної нейтральності та нейтральності цілепокладання для своїх громадян, це не означає, що держава буде займати нейтральну позицію по відношенню до низки чеснот своїх громадян. Зокрема, ліберальна держава заохочує такі політичні чесноти чесного соціального співробітництва як ввічливість, толерантність, коректність, почуття справедливості [15, с. 263]. Такі чесноти відрізняються від чеснот, пов'язаних з корпоративним, сімейним життям та міжособистісними відносинами тим, що вони орієнтовані на

вільне співробітництво всіх вільних та рівноправних громадян, незалежно від особистих уподобань та корпоративних інтересів. Все це свідчить про те, що не може бути абсолютно нейтральної позиції держави щодо питань блага.

І нарешті, ідея блага – це «більш специфічна ідея блага політичного суспільства, що реалізується як індивідами, так і колективними суб'єктами в підтримці справедливого конституційного режиму і в здійсненні його політики» [8, с. 268]. Тобто, благом є не саме по собі політичне суспільство, а такий його устрій, коли всі громадяни відкрито і вільно приймають, розділяють і застосовують принципи справедливості, гарантом чого виступає, з одного боку, розвинене почуття справедливості самих громадян, а з іншого боку, базова інституційна структура суспільства, яка об'єднує громадян в єдину систему співпраці [8, с. 269]. Таким чином, така ідея блага виступає фундаментом соціальної єдності, заснованої на згоді щодо політичної концепції справедливості.

Така ідея блага є по праву спільним благом, оскільки являє собою єдину політичну мету для громадян суспільства - «підтримувати справедливі інститути та ставитися один до одного відповідно справедливо» [8, с. 269]. Відносно ж кожного окремого громадянина ця ідея є благом оскільки добре впорядковане суспільство сприяє розвитку моральних здібностей індивідів, налаштовуючи їх на чесну співпрацю, і забезпечує соціальні передумови реалізації самоповаги для всіх членів суспільства, які можуть відкрито визнавати себе вільними і рівноправними.

Ця ідея є близькою до ідей громадянського гуманізму та республіканізму, що зростає на ґрунті аристотелівської етики чесноти. Його сучасні теоретики, Ч. Тейлор, М. Сендел, Ф. Петтіт зокрема, стверджують, що добре впорядковане суспільство є спільним благом, оскільки дозволяє своїм громадянам проявляти свої різноманітні комплементарні таланти та вміння, будучи залученими в різні сприятливі для всіх форми соціальної кооперації [8, с. 273]. При цьому досягти самореалізації означає не тільки набувати автономію в добре організованому суспільстві, але й обов'язок індивідів підтримувати живу і різноманітну культуру в її інституційних формах (музеї, симфонічні оркестри, університети, видавництва, телебачення та ін.) для відтворення такого типу суспільства [12, с. 258–259]. Це допомагає демократіям «перетворити необхідність спільного життя на чесноту, вирішуючи проблеми та гуртуючи людей, а не лише стримуючи їх від накидання одне одному своєї волі» [4, с. 51]. І навіть якщо такі люди не поділяють ідеали один одного і практикують різні способи життя, в добре організованому суспільстві люди можуть абстрагуватися від персонального досвіду і жити в мирі один з одним, виявляючи терпимість [3, с. 83].

Висновки. Здійснений аналіз ідей блага в сучасному деонтологічному лібералізмі як напряму сучасної політичної філософії та соціальної етики дозволяє переконалися в тому, що заявлений його теоретиками пріоритет права не тягне за собою ігнорування ідеї блага, навпаки, вона виступає в якості спільної мети добре впорядкованого суспільства. Зафіксовані деонтологічним лібералізмом блага (основні права та свободи, можливості, відкритість до посад у політичному та корпоративному управлінні, благополуччя та добробут, здоров'я, дозвілля та ін.) є цінними для всіх громадян, а так і є спільною метою, оскільки завдяки ним громадяни можуть мати можливості для саморозвитку та самореалізації. І оскільки досягнення цієї спільної мети вимагає співпраці багатьох громадян, які залежать у своїй діяльності один від одного, та успішного функціонування інститутів, що забезпечують таку співпрацю, такі блага є самоцінним спільним благом. Свідченням такої високої цінності спільного блага є почуття гордості, що виникає в процесі реалізації таких спільних цілей, і навпаки, глибоке відчуття втрати в разі дисфункції демократичних інститутів [8, с. 271].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Берлін І. Стремление к идеалу // Берлін І. Філософія свободи. Європа / Предисл. А. Эткінда. – М.: Новое литературное обозрение, 2001. – 448 с. – С. 8–26.
2. Берлін І. Два концепти свободи // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упорядник

О. Проценко, В. Лісовий. – пер. з англ. О. Коваленка. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 546–583.

3. Волдрон Дж. Теоретичні засади лібералізму // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. – пер. з англ. Н. Філіпенко. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 68–87.

4. Зелднік Ф. Основи комунітаристського лібералізму // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. – пер. з англ. А. Кулакова. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 41–52.

5. Кант И. О поговорке «Может быть, это и верно в теории, но не годится для практики» // Кант И. Сочинения в шести томах / под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. – Т.4, Ч. 2. – М.: Мысль, 1965. – С. 59–106.

6. Кекес Дж. Зasadничі цінності лібералізму // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. – пер. з англ. Б. Суся. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 111–134.

7. Петтит Ф. Республиканизм. Теория свободы и государственного правления / пер. с англ. А. Яковлева; предисл. А. Павлова. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2016. – 488.

8. Ролз Дж. Теория справедливости: пер. с англ. / Науч. ред. и предисл. В.В. Целищева. Изд. 2. – М.: Издательство ЛКИ, 2010 – 536 с.

9. Свендсен Л. Філософія свободи / Ларс Фр. Г. Свендсен; пер. з норвезьк. – Львів: Вид-во Анетти Антоненко, К.: Ніка-Центр, 2016. – 336 с.

10. Сутор Б. Малая политическая этика // Политическая и экономическая этика / пер. с нем. С. Курбатовой, К. Костюка. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 368 с.

11. Сэндел М. Либерализм и пределы справедливости // Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон / пер. с англ. Л. Б. Макеевой. – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. – С. 191–218.

12. Тейлор Ч. Атомізм // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упорядник О. Проценко, В. Лісовий. – пер. з англ. П. Тарашука. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – С. 243–262.

13. Тейлор Ч. Пересечение целей: спор между либералами и комунітаристами // Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон / пер. с англ. Л. Б. Макеевой. – М.: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998. – С. 219–248.

14. Cherniss J., Hardy N. Isaiah Berlin // The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), – URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/berlin/> (Accessed 15.12.2017)

15. Rawls J. The Priority of Right and Ideas of Good // Philosophy and Public Affairs, 1988, Vol. 17, № 4, p. 251–276.

16. Williams B. Introduction // Berlin I. Concepts and Categories. Philosophical Essays / ed. By Henry Hardy. – London: Pimlico, 1999. – (209) P. xiii–xx.

REFERENCES:

1. Berlin I. Stremlenie k idealu [The pursuit of the ideal] // Berlin I. Filosofiya svobody. Evropa / Predisl. A. Etkinda. – М.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001. – 448 s. – S. 8–26.

2. Berlin I. Dva kontsepty svobody [Two concepts of liberty] // Liberalizm: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiadnyk O. Protsenko, V. Lisovyi. – пер. z anhl. O. Kovalenka. – К.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 546–583.

3. Voldron Dzh. Teoretychni zasady liberalizmu [Theoretical foundations of liberalism] // Liberalizm: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiadnyk O. Protsenko, V. Lisovyi. – пер. z anhl. N. Filipenko. – К.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 68–87.

4. Zeltsnik F. Osnovy komunitarystskoho liberalizmu [Fundamentals of liberalism community] // Liberalizm: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiadnyk O. Protsenko, V. Lisovyi. – пер. z anhl. A. Kulakova. – К.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 41–52.

5. Kant I. O pogovorke «Mozhet byt', eto i verno v teorii, no ne goditsya dlya praktiki» [About saying «this May be true in theory, but not so good for practice»] // Kant I. Sochineniya v shesti tomakh / pod obshch. red. V. F. Asmusa, A. V. Gulygi, T. I. Oyzermana. – Т.4, Ch. 2. – М.: Mysl', 1965. – S. 59–106.

6. Kekes Dzh. Zasadnychi tsinnosti liberalizmu [The fundamental values of liberalism] // Liberalizm: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiadnyk O. Protsenko, V. Lisovyi. – пер. z anhl. B Susia. – К.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 111–134.

7. Pettit F. Respublikanizm. Teoriya svobody i gosudarstvennogo pravleniya [Republicanism.

A theory of freedom and government of the Board] / per. s angl. A. Yakovleva; predisl. A. Pavlova. – M.: Izd-vo Instituta Gaydara, 2016. – 488.

8. Rolz Dzh. Teoriya spravedlivosti [A theory of justice]: per. s angl. / Nauch. red. i predisl. V.V. Tselishcheva. Izd. 2. – M.: Izdatel'stvo LKI, 2010 – 536 s.

9. Svendsen L. Filosofiya svobody [The Philosophy of freedom] / Lars Fr. H. Svendsen; per. z norvezk. – Lviv: Vyd-vo Anetty Antonenko, K.: Nika-Tsentr, 2016. – 336 s.

10. Sutor B. Malaya politicheskaya etika [Small political ethics] // Politicheskaya i ekonomicheskaya etika / per. s nem. S. Kurbatovoy, K. Kostyuka. – M.: FAIR-PRESS, 2001. – 368 s.

11. Sendel M. Liberalizm i predely spravedlivosti [Liberalism and the limits of justice] // Sovremennyy liberalizm: Rolz, Berlin, Dvorkin, Kimlika, Sendel, Teylor, Uoldron / per. s angl. L. B. Makeevoy. – M.: Dom intellektual'noy knigi, Progress-Traditsiya, 1998. – S. 191–218.

12. Teilor ch. Atomizm [Atomism] // Liberalizm: Antolohiia. 2-he vyd. / Uporiadnyk O. Protsenko, V. Lisovyi. – per. z anh. P. Tarashchuka. – K.: VD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. – S. 243–262.

13. Teylor Ch. Peresechenie tseley: spor mezhdru liberalami i kommunitaristami [Crossing goals: the dispute between liberals and communitarists] // Sovremennyy liberalizm: Rolz, Berlin, Dvorkin, Kimlika, Sendel, Teylor, Uoldron / per. s angl. L. B. Makeevoy. – M.: Dom intellektual'noy knigi, Progress-Traditsiya, 1998. – S. 219–248.

14. Cherniss J., Hardy H. Isaiah Berlin // The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), – URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/berlin/> (Accessed 15.12.2017)

15. Rawls J. The Priority of Right and Ideas of Good // Philosophy and Public Affairs, 1988, Vol. 17, № 4, r. 251–276.

16. Williams B. Introduction // Berlin I. Concepts and Categories. Philosophical Essays / ed. By Henry Hardy. – London: Pimlico, 1999. – (209) P. xiii–xx.

Масликова И. И., кандидат философских наук, доцент кафедры этики, эстетики и культурологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко (Киев, Украина), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

Идея общего блага в деонтологическом либерализме.

Аннотация. В статье освещается проблематика общего блага в этико-политической теории деонтологического либерализма. Сквозь призму современных дискуссий между представителями деонтологического либерализма и коммуитаристского либерализма демонстрируется важность идеи общего блага для развития хорошо упорядоченного и справедливого общества, в котором граждане имели бы возможности для саморазвития и самореализации, свободы выбора и достижения целей на фоне разнообразных возможностей и равного доступа к должностям. Таким образом, понятие общее благо призвано обеспечить не только предпочтения граждан, но и быть основой достоинства и самоуважения личности в частной жизни и в процессе реализации общих целей.

Ключевые слова: идея блага, общее благо, права человека, деонтологический либерализм, коммуитаристский либерализм, социальная этика.

Maslikova I., PhD in philosophical science, associate professor of the Department of Ethics, Aesthetics and Cultural Studies, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine), E-mail: i.i.maslikova@gmail.com

The idea of the common good in deontological liberalism.

Abstract. The article highlights the issues of the common good in the ethical theory of deontological liberalism. Although contemporary liberalism is associated in main with the idea of the priority of the rights and the resulting non-intervention policy of the state in conceptions its citizens about deserve and good life, deontological liberalism does not ignore the problems of the common good. Contemporary discussions between different representatives of modern liberalism (Pettit Ph., Rawls J., Taylor Ch., Zelznick Ph. etc.) demonstrate the importance of the idea of the common good for the development of a well-ordered and just society.

Taking into account the importance of ethical justification of negative and positive freedoms and rights (I. Berlin), political ethics comes to the understanding that liberal society needs a certain set of freedoms, which are goods for citizens of state. An appeal to the Rawls's deontological theory makes it possible to fix a list of some goods, the value of which is shared by all citizens (main human

rights, freedom of movement and choice of activities, capabilities, posts in political and economic institutions, wellbeing and welfare, self-respect, health, intellect, leisure). Just this ability to be valuable to all allows us to consider these goods as common good. Accordingly, the realization of such goods allows us to build a well-organized and just society in which citizens would have opportunities for self-development and self-realization, freedom of choice and achievement of their goals in conditions of various opportunities and equal access to appointments and positions. Therefore, the common good is called upon to provide not only the preferences of citizens, but also to be the basis of the dignity and self-respect of the moral subjects in private life and in the process of realizing common goals of social life. We can see in this aspect of understanding of the common good the similarity of deontological liberalism and communitarian liberalism

Keywords: *the idea of the good, the common good, human rights, deontological liberalism, communitarian liberalism, social ethics.*

УДК 261.7

Мелехова О. С.,

пошукач кафедри культурології

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

(Київ, Україна), E-mail: 2609melehova@ukr.net

ДІАЛОГ ТА ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. *Стаття досліджує становлення партнерської моделі державно-церковних відносин та перспектив її подальшого розвитку. Доведено, що законодавче відокремлення держави та церкви не стало підставою для побудови цілком світської української держави, позаяк історично тут склалися партнерська модель взаємовідносин, а тому задекларована на зорі становлення незалежності інтенція на відродження національної спадщини йшла у єдності з відродження православної культури трансльованої православною церквою. Запозичення найкращих зразків міжнародного досвіду у сфері церковно-державних відносин найбільш повно проявилася у запровадженні в Україні інституту капеланства, який засвідчив виразну інтенцію української держави на максимальне забезпечення права кожного індивіда на свободу совісті та віросповідання та виявив механізми забезпечення високого рівня міжконфесійної взаємодії. Одним із найгостріших та найсуперечливіших питань на сучасному рівні взаємодії держави та церкви є відношення церкви до освіти. Вказана суперечність стала результатом двостороннього прагнення держави та церкви до партнерської взаємодії, без уваги на положення українського законодавства. Підкреслено, що апеляція прихильників визнання релігійної освіти на державному рівні до міжнародного досвіду видається вкрай непереконливою, оскільки державне визнання релігійної освіти наявне тільки в тих країнах, де немає закованого відокремлення держави і церкви, церкви і освіти.*

Ключові слова: *релігія, освіта, державно-церковні відносини, права людини, соціальне партнерство.*

Україна переживає драматичний перехід від сепаратної до партнерської моделі державно-церковних відносин. Про необхідність становлення партнерської парадигми та навіть регуляції відносин за допомогою конкордатів, вперше в кінці 1990-х років почали говорити провідні українські релігієзнавці (В. Бондаренко, В. Єленський). Згодом відповідні пропозиції почали лунати з боку лідерів церков. І лише загрози, що постали у зв'язку із сучасною кризою на Сході України, дозволили повністю перейти до моделі партнерства. Динаміка становлення партнерської моделі державно-церковних відносин привертає все більшу увагу науковців (Л. Владиченко, Л. Филипович, Ю. Чорноморець), але в цілому залишається малодослідженою.

Метою статті є аналіз становлення партнерської моделі державно-церковних відносин та перспектив її подальшого розвитку.

Констатуючи загальну відповідність українського законодавства у сфері свободи совісті та віросповідання міжнародним стандартам та правам людини, не можна